

КУЛЬТ ДІВИ МАРІЇ В КАТОЛИЦИЗМІ

Одне із центральних місць в культурі католицької церкви займає богородиця діва Марія. Вона шанується як жінка, яка дала життя сину божому Ісусу Христу і виховала його.

У сучасній культурній практиці католицизму образ діви Марії став найбільш популярним, що певною мірою навіть потіснив культ Ісуса Христа. А це певно тому, що, на відміну від Всевишнього, діва Марія не карає віруючих. Для неї характерні такі риси, як щедрість, доброта, заступництво за людей перед Богом.

Протягом історії майже двохтисячолітнього свого розвитку християнська церква виробила найрізноманітніші форми і методи утвердження в свідомості віруючих богородичного культу, виробила різні механізми масового психологічного впливу на віруючих. Поширенню культу сприяло будівництво храмів Богородиці, проповідницька діяльність служителів культу. Великий емоційний вплив на віруючих справляють ікони діви Марії.

Для глибшого розуміння культу Богоматері в християнстві слід звернутися до його витоків. Жіночий образ у християнському віровченні - явище далеко не оригінальне. Його появі передували багаторічний віковий розвиток релігійних уявлень про богиню-матір, які виникли задовго до християнства.

Результати археологічних розкопок дають можливість припустити, що зародження образу жінки - господарки вогнища відноситься до епохи первісно-общинного ладу, точніше - до епохи верхнього палеоліту. Відомі жіночі зображення, вирізьблені з каменю, а також грубо зроблені кам'яні або глиняні жіночі фігури, орнаменти на печері, знайдені в неолітичних шарах різних країн, зокрема на узбережжі Малої Азії, Егейському архіпелазі, Балканському та Піренейському півостровах, у Франції, Англії, Скандинавії. Поступово поклоніння праматері набуває релігійного забарвлення: люди вірили, що богиня-мати здатна захистити свій рід на землі і на тому світі, що від неї залежав успіх на полюванні, врожайність землі тощо. Язичники завжди творили своїх богів за власною подобою, тому в міфах відобразилися суспільні відносини тих часів і пов'язані з ними місця жінки в ту чи іншу епоху.

Грецькі богині Гера, Артеміда, Афродіта, римські - Юнона, Діана, Венера, давньосемітська Астартта, вавілонська Іштар, фрігійська Кібела, єгипетська Ісіда значною мірою впливали на формування образу християнської Богоматері.

З утвердженням християнства церква прагнула всіляко заборонити поклоніння язичницьким богиням. Проте ці намагання виявилися марними, оскільки язичницькі богині користувалися великою шаною у віруючих як заступниці сім'ї, роду. Саме це зумовило те, що образи давніх богинь з часом по-своєму були трансформовані різними народами згідно змісту християнського віровчення в образі святих, мучениць.

Культ діви Марії не одразу був встановлений і достатньо розроблений в християнстві. Перші згадки про Богородицю зустрічаються у новозавітній книзі. "Одкровення Івана Богослова". В ній Богородиця зображається ще якоюсь космічною істотою з орлиними крилами, в оточенні сонячного світла, на голові її вінок із 12-ти зірок. Не розповідається про земне життя Богоматері і в більш пізніших християнських творах.

Від першої згадки про християнську Богородицю в другій половині I ст. і до поклоніння їй минуло понад три століття. За цей час біографи діви Марії надавали їй дедалі більше неземних рис. Проте тенденція до звеличення Марії зустрічала опір з боку деяких християнських письменників. Тертуліан, наприклад, вважав, що Марія, народивши Ісуса, жила потім з Йосипом нормальним подружнім життям. Оріген твердив, що в Ісуса були рідні брати та сестри. Навіть Іван Златоуст й Августин Блаженний не були впевнені в незайманості Марії, тобто ставили під сумнів доктрину про цнотливість Марії до кінця її життя.

В "Панаріоні" єпископа Єпіфанія Кіпрського (IV ст.) мова йде про два погляди на Божу Матір. Так, антидекомеріанти виступали проти шанування діви Марії як божественної особи. Колірідіани ж навпаки обожнювали діву Марію і поклонялися їй як "цариці небесній".

Константинопольський патріарх Несторій (428-231 р.р.) висунув положення про самостійно існуючу природу Ісуса Христа. В III-V ст. християнське вчення про Богородицю вже прийняло більш закінчену форму. Погляд на Марію сформувався як на жінку - спасительницю світу від первородного гріха. Відтак культ Богородиці злився з головними догматами раннього християнства і зайняв відповідно їм своє місце в цьому віровченні.

Католицизму притаманне екзальтоване шанування Богородиці. Римські папи приймають з цього енциклики, звернення, послання. Мета їх привернути увагу віруючих до шанування діви Марії. Особливо розвинувся культ діви Марії за понтифікату сучасного папи Івана Павла II. Папа постійно звертається до образу діви Марії. Перша його енциклика “Редемдор гомініс” (“Спокутувач людини”) говорить про те, що Марія повинна знаходитися на всіх шляхах повсякденного життя людини. Історично зміцнює й розвиває культ Богоматері енциклика Івана Павла II “Мати спокутувача” (1987 р.), в якій звучать теми милосердя, християнської любові до ближнього, йдеться про те, що в образі діви Марії, яка добровільно і повністю ввіряє себе Богу, втілене вчення про слідування вченню церкви.

Возвеличення діви Марії в католицизмі і наближення її божественності до божественності самого Ісуса Христа, призвело до того, що серед значної частини католиків поширилася думка, що діва Марія існувала від віку як мати Спасителя. Це зокрема відобразилося в книзі Йосипа Гродського “Передвічна жінка або життя пречистої діви Марії”, виданій в 1932 році в м. Жовкві. Виходячи з висловленого в заголовку книги положення, Й.Гродський витлумачує проблему непорочного зачаття Марії, обстоючи утверджений в 1854 р. Пієм IX догмат про непорочне зачаття діви Марії.

Проблема непорочного зачаття діви Марії - головна перепона в пошуках поєднання католицького та православного вчення про Богоматір. На відміну від православної, католицька церква не тільки визнає, а й святкує 8 грудня, як день непорочного зачаття діви Марії. Під час богослужіння виконується гімн “Ave Marie Stella” (“Слався, зірка моря!”). Обожнювання Богоматері католицька церква підкріплює догматом про її тілесне вознесіння на небо після смерті, прийнятим в 1950 році папою Пієм XII. Сильний емоційний вплив справляють на віруючих також “явлення Богородиці” - Лурдське (1858 р.) та Фатимське (1917 р.). Мета останніх - внутрішнє оновлення церкви, осмислення кожним віруючим свого завдання перед Богом та Церквою.

У католицькій церкві існує чимало релігійних організацій, які носять ім'я Марії, зокрема, Марійські дружини. Перша така організація була створена в 1563 році єзуїтом Іваном Лейнісом серед учнів римської колегії. Папа Григорій XII підтримав існу-

вання цього об'єднання і в 1584 році офіційно затвердив його. Більше того, Марійська дружина Лейніса була удостоєна звання материнської щодо інших організацій. Як повідомляє “Катехизм Марійських дружин”, виданий у Львові в 1937 році, Марійська дружина на той час об'єднувала вже 59.300 громадян.

Марійські дружини користувались великою популярністю не тільки серед простого люду. Їхніми членами були римські папи Урбан VII, Олександр VII, Климент X, Пій XI та ін; державні діячі - Фердинанд II, Леопольд I, Карл I, відомі вчені та представники мистецтва - Олександр Вольта, Торквадо Тассо, Лопе де Вега та ін. Широка мережа Марійських дружин до 1939 року існувала на землях Західної України. Поява в цих місцях Марійських дружин пов'язана з іменем митрополита В.Рутського, за проханням якого папа римський Павло V дозволив заснувати школи при монас-тирях, а в школі Марійські дружини.

У наш час у Львові відроджується Марійське братство “Милосердя”, яке займається меценатською діяльністю. Двічі католицька церква проголошувала рік Богородиці (1953- 1954 р.р.; 1987-1988 р.р.). Урочистості супроводжувалися роз'ясненням проголошеного в 1950 році вчення про те, що Богородиця душею і тілом вознеслася на небо.

Головна ідея маріологічних тенденцій католицизму - представити діву Марію і в історії і в сьгоднішніх проблемах заступницею християнських народів у їх боротьбі за добро і проти зла. Тим самим підводиться філософсько-теологічна основа під зміцнення соціальнопсихологічного впливу католицизму на віруючих. Через формування культової поведінки віруючих, безпосередньо пов'язаної з богослужінням Богородиці, молитвою у храмі, гімнами та іконописом на її честь, католицька церква займається формуванням певного релігійного модуса поведінки особистості, її ціннісних орієнтацій та направленості. Енциклики й послання, присвячені марійській тематиці, маріанські роки - це не що інше, як реалізація гасла Івана Павла II про “євангелізацію народів” та прагнення досягти до 2000 року політичного пожвавлення релігійної віри.

Аналізуючи сучасний стан культу діви Марії, можна виділити такі загальні психологічні характеристики цього культу в християнстві: по-перше, в основі популярності образу Богородиці лежать соціально-психологічні механізми -

ідентифікації, зараження, сугестії, аутосугестії, установок особистості; по-друге, своїм змістом культ Богоматері завжди має особистісну зорієнтованість, суб'єктивну цінність; по-третє, відтворення культу Діви Марії в процесі безперервно мінливих соціально-культурних та історичних умов має стійкий характер.

Зазначені чинники приводять індивіда до формування у нього динамічного стереотипу поведінки релігійної орієнтації. Сучасний маріологічний пріоритет в концепції культури католицизму зумовлений ще й тим, що категорії релігії та духовної культури церквою отожднюються, а програма "євангелізації культур" стає фундаментальним принципом політики Ватикану. Нині культ Діви Марії можна розглядати як культурологічний субстрат, який вже вийшов за вузькоцерковні рамки. Проте й за цих умов функції і власне релігійний зміст культу Богородиці все одно залишився церковним. Однак зазначимо, що в процесі еволюції образ Діви Марії значно збагатився людськими рисами позитивного характеру.

Проведений нами аналіз маріологічних тенденцій віровчення католицизму свідчить про пошук католицькою церквою шляхів для виконання тих екуменічних завдань, які поставив перед служителами церкви Ватикан.

К.ф.н. *І.Мозговий* (м.Суми)

“МОНОТЕЇСТИЧНА” ТЕНДЕНЦІЯ В ПІЗНЬОАНТИЧНОМУ ЯЗИЧНИЦТВІ

Невпинне наближення знаменного 2000-літнього ювілею пришествия в світ Христа актуалізує потребу подальшого аналізу тих процесів, які відбувалися в духовному житті стародавніх народів і які заклали підвалини сучасної цивілізації з її загальнолюдськими нормами і цінностями.

Перші століття нашої ери стали переломним етапом у соціально - культурному розвитку багатьох етносів Середземномор'я, об'єднаних під владою Римської Імперії. Вважається, що населення імперії, на території якої знаходиться близько 40 сучасних держав, досягало 100 млн. осіб. Слідом за "золотим